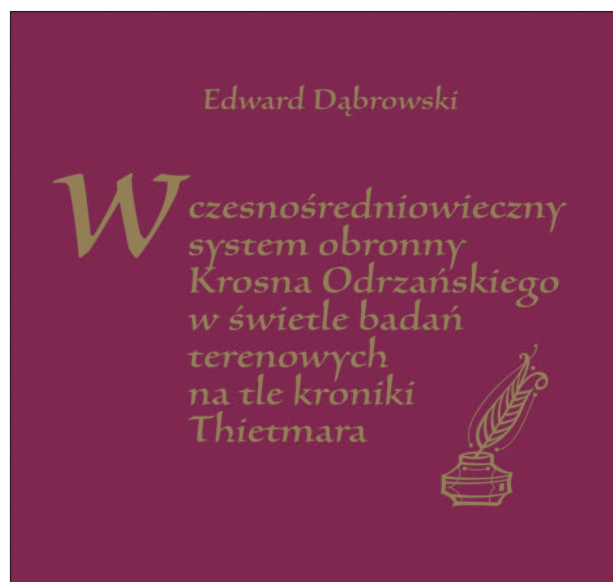

RECENZJA KSIĄŻKI EDWARDA DĄBROWSKIEGO
 „WCZESNOŚREDNIOWIECZNY SYSTEM OBRONNY KROSNA ODRZAŃSKIEGO
 W ŚWIEITLE BADAŃ TERENOWYCH NA TLE KRONIKI THIETMARA”
 KROSNO ODRZAŃSKIE 2009

ZYGMUNT ŚWIECHOWSKI

Omawiana publikacja Edwarda Dąbrowskiego zasługuje na szczególną uwagę z wielu powodów. Niezwykły jest kontekst geograficzno-topograficzny omawianych zjawisk, stan zachowania i dostępność znacznych partii ogromnego zespołu obronnego, wreszcie unikalna w warunkach Europy środkowo-wschodniej możliwość konfrontacji danych pozyskanych drogą badań archeologicznych ze współczesnym powstaniem fortyfikacji wiarygodnym źródłem pisany, jakim jest znakomita kronika biskupa merseburskiego Thietmara¹. Niezwykła jest także postać Autora archeologa, który nie ograniczał swych zainteresowań do doskonałego opanowania metod i technik badawczych tej dyscypliny, nabytych w pierwszych latach po drugiej wojnie światowej w seminarium Józefa Kostrzewskiego. Równoległa fascynacja procesem historycznym *sensu stricto* zaowocowała umiejętnością korzystania z przekazów źródeł pisanych. Co więcej, utalentowany rysownik wykonał piękną dokumentację odkrywanych przez siebie artefaktów. Prawdziwy humanista próbował jako student sił w twórczości poetyckiej, nad wyraz dojrzałej, owianej echem romantyzmu. Dzięki temu prace Dąbrowskiego są napisane pięknym literackim językiem, wyróżniając się korzystnie w stosunku do wielu nierzadko chropawych elaboratów archeologicznych. Te zalety posiada także recenzowany zwięzły syntetyczny tekst identyczny z wypowiedzią

referatu wygłoszonego w 2005 roku². Jest to podsumowanie najważniejszych prac badawczych autora zmarłego dwa lata później, który przez kilkadziesiąt lat (od 1955 r.) związany był z ziemią lubuską, w szczególności z Krosnem Odrzańskim. Przedmiotem badań był system obronny tzw. Bramy Krośnieńskiej - wyjątkowego przewężenia rozległej pradoliny Warszawsko - Berlińskiej³ w miejscu, gdzie rozlewisko Odry wspomagane wodami Bobru stwarza korzystne warunki dla przeprawy. Z kolei strone

1. Okładka książki E. Dąbrowskiego
 1. Cover of E. Dąbrowski's book

¹ Autor posiłkował się wydaniem M.Z. Jedlickiego, *Kronika Thietmara. Z tekstu łacińskiego przetłumaczył, wstępem poprzedził i komentarzem opatrzył Marian Zygmunt Jedlicki*, Poznań 1953.

² Referat został wygłoszony z okazji tysięcznej rocznicy pierwszej wzmianki pisanej, gdzie wymieniono miejscowość *Crosno*, *Kronika Thietmara*, o.c. *Liber VI*, 26.

³ W okolicach Krosna Odrzańskiego rozpiętość doliny wynosi ok. 2 km.

2. Mapa z zaznaczonymi miejscami wykopalisk
2. Map with marked excavation sites

wyniesienie krawędzi wybrzeży cieków wodnych stwarza bardzo dobre warunki dla obrony przed potencjalnym najeźdźcą przybywającym od strony zachodniej. Stąd wczesne daty tutejszego osadnictwa sięgającego VI wieku, jak wskazują relikty naczyń ceramicznych odnalezionych i opracowanych przez Dąbrowskiego. Z ok. 1400-letniej historii ziemi krośnieńskiej wybrał on okres najważniejszych trzynastu lat pomiędzy 1005 a 1018 rokiem. Zespół obronny sukcesywnie wówczas rozbudowywany odegrał kluczową rolę w odparciu przez Bolesława Chrobrego dwu najazdów cesarza Henryka II i toczącej w międzyczasie wojnie podjazdowej⁴. Położył jej kres dopiero korzystny dla Polski pokój w Budziszynie. Podstawę dla tak dokładnego datowania stwarza nieoceniona kronika Thietmara, który zapewne znajdował się w orszaku cesarskim w czasie jednej z wypraw⁵. Wskazuje na to szczegółowa znajomość topografii „Bramy Krośnieńskiej” poświadczona, jak zwrócił uwagę Dąbrowski, opisem meandrów krętego biegu dopływu Odry - rzeki Bóbr. Nie tylko koryta rzek i starorzeczy o wyniosłych nadbrzeżach,

ale także wydmy, mokradła i rozległy kompleks leśny zostały wykorzystane przy powstaniu jedyne w swoim rodzaju systemu obronnego. Badania archeologiczne i obserwacje terenowe Dąbrowskiego ustaliły, że jego podstawą były trzy grody: w Krośnie Odrzańskim⁶, Połupinie⁷ i Gostchorzu, chronione podwójnymi po części wałami i fosami. Ustalając po raz pierwszy prawidłową lokalizację tych miejsc skupionej obrony podkreśla Autor, odwołując się do zapisów kroniki Thietmara i własnych obserwacji, rolę celowo zróżnicowanego systemu polowych przeszkód, zamaskowanych zasadzek i zasieków wykorzystujących fizjografię terenu⁸, co znalazło wyraz w nazwach miejscowości takich jak przytoczona przez Dąbrowskiego krośnieńska Osieczna. Dopiero w świetle tych ustaleń staje się zrozumiały przebieg zmagania pomiędzy Henrykiem II a Bolesławem Chrobrym, korzystny dla władcy polskiego, pomimo że dysponował siłami mniejszymi od swego cesarskiego przeciwnika. Zrozumiała staje się także waga, jaką przywiązywali do „wrót krośnieńskich” przodkowie Chrobrego, odbierając Wioletom to stra-

⁴ Pomiedzy pierwszą inwazją Henryka II w 1005 r. i drugą w latach 1009-1010 a pokojem w Budziszynie w 1018 *Kronika Thietmara*, o.c. Liber VI, 19, 26, 27, 55, 57, 58; *Księga VIII, 1.*

⁵ Wszystko wskazuje na pierwszą wyprawę z r. 1005.

⁶ E. Dąbrowski, *Wczesnośredniowieczne Krosno Odrzańskie w świetle wyników badań terenowych*, „Z Otchłani Wieków”, z.1, 1962, s.27-38.

⁷ E. Dąbrowski, *Sprawozdanie z badań archeologicznych na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Połupinie pow. Krosno Odrzańskie*, „Materiały Komisji Archeologicznej Lubuskiego Towarzystwa Naukowego. z.1, 1965., s.58-78.

⁸ E. Dąbrowski, *Funkcje obronne przejść w rejonie ujścia Bobru za pierwszych Piastów*, [w:] *Obronność polskiej granicy zachodniej*, Wrocław 1984, s.69-80.

tegicznie ważne miejsce. Tłumaczy to udział pogańskich Wioletów pragnących odwetu w wyprawach niemieckiego cesarza, co spotkało się z ostrą krytyką niemieckiego duchowieństwa, czego wyrazem jest przytoczony przez Autora tekst Brunona z Querfurtu⁹. Te złożone i nie do końca jasne dla szerszego kręgu czytelników problemy przedstawił Dąbrowski, żeby zacytować *słowo wstępne* profesora Lecha Leciejewicza „we właściwy sobie, fascynujący sposób nadając analizie odkryć archeologicznych i sytuacji topograficznej najstarszego Krosna oraz jego okolic postać wykładu o wysokich walorach literackich”. W nawiązaniu do tej wypowiedzi trzeba podkreślić ogromny walor tak omawianej tu publikacji jak i innych prac autorstwa Dąbrowskiego, jakim jest jasność i plastyczność wykładu przemawiająca do wyobraźni czytelnika, nie pomniejszająca w niczym wartości naukowych. Dzięki temu skromny pracownik regionalnych muzeów archeologicznych, który zrezygnował z kariery akademickiej, ażeby oddać

się bez reszty pracy badawczej, wywarł ogromny wpływ na miejscową społeczność, która z zapartym oddechem śledziła postępy Jego prac badawczych. Niepodobną przecenić tego ogromnego wkładu w odbudowę tożsamości i więzów społecznych ludności przesiedlonej zza Buga, bądź przybyłej z różnych regionów naszego kraju. Mieszkańcy Krosna Odrzańskiego dumni z tysiącletniej metryki miejsca, w którym żyją, wprowadzonej do zbiorowej świadomości przez Edwarda Dąbrowskiego, przyznali mu tytuł Honorowego Obywatela. Co więcej, jak pisze w przedmowie Burmistrz Andrzej Ryszard Chinalski, pozycja będąca przedmiotem recenzji została wydana staraniem Gminy Krosna Odrzańskiego. Została wydana bardzo pięknie wręcz bibliofilsko. Wielką w tym zasługą dr Ewy Lukas Janowskiej, zaprzyjaźnionej z nieżyjącym Autorem, która opracowała redakcyjnie i edytorsko książkę w ramach zadania powierzonego należącej do Niej Agencji Fotograficzno-Wydawniczej DIAPRESS.

Zygmunt Świechowski, *prof. dr hab.*
Warszawa
z.swiechowski@interia.pl

REVIEW OF THE BOOK BY EDWARD DĄBROWSKI
„EARLY MEDIEVAL DEFENCE SYSTEM OF KROSNO ODRZAŃSKIE IN THE LIGHT OF THE
FIELD RESEARCH IN COMPARISON WITH THE THIETMAR CHRONICLES”
SUMMARY

The book of Edward Dąbrowski, archaeologist, presents the results of the defence system examination of the Krośnieńska City Gate, located in the Lubuska Land, and covering three towns: Krosno Odrzańskie, Połupin and Gostchorze. This complex played a vital role in repelling the attacks of the German empe-

ror Henry II in 1005 and 1009-10 by King Bolesław Chrobry. The struggle of both sovereigns was described in Thietmar's Chronicle. The chronicle, together with archaeological and topographical research, helped the author to reconstruct the defensive systems and make historical specifications.

Translation by Akson.pl

⁹ W liście, którego adresatem był Henryk II, por. *Piśmiennictwo czasów Bolesława Chrobrego*, wyd. K. Abgarowicz, Warszawa 1966, s.247-261.